

**BOSHLANG'ICH SINFLARDA “ ULUSH ” VA “ KASR ”
TUSHUNCHASI**

Normatova Maftuna Aliqulovna

Denov tadbirkorlik va pedagogika instituti

Pedagogika fakulteti Boshlang'ich ta'lim

yo'nalishi 3-bosqich talabasi

Xoliyorova Mohichehra Xoliyorovna

Boshlang'ich ta'lim yo'nalishi 3- bosqich talabasi

Toirova Shoirra Boyburiyevna

Boshlang'ich ta'lim yo'nalishi 3-bosqich talabasi

Quvondiqova Zebuniso Shavkat qizi

Boshlang'ich ta'lim yo'nalishi 3-bosqich talabasi

Annotatsiya : Mazkur maqolada boshlang'ich sinflarda ``ulush`` va ``kasr`` tushunchasi haqida fikr yuritiladi . 1-2-3-4-sinf o`quv dasturida berilgan misol va masalalar orqali tahlil qilinadi .

Kalit so'zlar : to`plam , bo`lak , natural son , miqdor , sur`at , maxraj , geometriya , kesma , ko`rgazmali , geometrik shakl , to`rtburchak

Ulush va kasr nima? Berilgan ob'ektni (narsani, narsalar to'plamini) bir necha teng bo'laklarga bo'lish mumkin bo'lsa, u holda bu bo'laklarning har biri ob'ektning (narsaning, narsalar to'plamining) ulushi deb ataladi.

Ulush ikkita natural son va chiziqcha yordamida yoziladi . Chiziqcha ostidagi son ob'ekt nechta bo'lakka bo'linganligini, chiziqcha ustidagi son esa bunday bo'lakdan bitta (ulush) olinganligi bildiradi .

Kasr (yoki kasr son) deb shunday natural sonlar juftiga aytiladiki, ulardan chiziqcha ostiga yozilgani ob'ekt nechta teng bo'lakka bo'linganligini, ikkinchisi, chiziqcha ustiga yozilgani esa hosil bo'lgan ulushlardan nechtasi olinganligini bildiradi .

Ikknchi sinfda bolalarning sonning ulushini topishga va ulushiga ko'ra sonning o'zini topishga doir masalalarni yechish bilan tanishtirish kerak.

Bolalarning sonning ulushini topishga doir masalalarni yechish bilan tanishtirishni amaliy ishdan boshlash kerak.

O'quvchilarni kasrlar bilan tanishtirish o'quv dasturiga binoan 3-sinfдан boshlanadi. Kasrlarning hosil bo'lishi, ularni taqqoslash, nonning ulushini topish va berilgan ulushga ko'ra sonning o'zini topish bilan tanishadilar. Kasr tushunchasi geometriyada kesma ulushi, miqdorlarning ulushi va boshqa geometrik shakllarning ulushlari bilan bevosita bog'langan.

Keyinchalik, sonni uning ulushi bo'yicha topishga doir masalalar bilan sonning ulushini topishga doir masalalar aralashtirib kiritiladi. 3-sinfda ulushni va ulushga qarab sonni topishga doir faqat sodda masalalar, 4-sinfda esa murakkab masalalar yechdiriladi. "Ulushlar" mavzusiga asoslangan holda kasrlarning hosil bo'lishi bilan 4-sinfda tanishtiriladi. Bu yerda ham ko'rgazmali qurollar bilan bilim berish bosh mezon bo'ladi. Narsalarni, shakllarni va boshqa atrofdagilarni teng bo'laklarga bo'lish va shu bo'laklardan bittasini, ikkitasini, uchtasini, ... olish masalasi, uni ifodalash va yozish asosiy vazifa bo'ladi. Bunda kasr, kasrning surati, maxraji kabi terminlar bilan tanishtiriladi.

Kasrlarning hosil bo'lishi, ularni taqqoslash, sonning ulushini topish va berilgan ulushiga ko'ra sonning o'zini topish bilan tanishadilar. 4-sinfda bir ulushi va bir necha ulushi va uning yozma ko'rinishi tasavvurlariga ega bo'ladilar. Kasr tushunchasi geometriyada kesma ulushi, miqdorlarning ulushi va boshqa geometrik shakllarning ulushlari bilan bevosita bog'langan.

Kasr tushunchasini hosil qilish har xil narsalarni teng bo'laklarga bo'lish, kesish, sindirish, maydalashdan kelib chiqadi deyiladi. Boshlang'ich sinfdan oldin, ya'ni maktabacha yoshdayoq kasr tushunchasining boshlang'ich tushunchalari berilgan. Masalan, olma, tarvuz, bodring, non va boshqalarni bir necha bo'laklarga bo'lib ko'rgan va boshlang'ich tushunchalar berilgan. Shu maqsadda bolalarni ulushlar bilan, ularning yozilishi bilan tanishtirish, taqqoslashni o'rgatish, nonning

ulushlari va ulushi bo'yicha sonni topishga doir masalalarni yechish kuzda tutiladi. Aytib o'tilgan barcha masalalar ko'razmali qilib ochib beriladi.

Kasrlarni o'rgatish deyarli ko'rgazma asosida tushuntiriladi. Bu ko'rgazmalarga meva, qovun, tarvuz, geometrik shakl, cho'p, qog'oz va boshqa atrofdagi narsalarni olish mumkin. Ko'rgazmali tushuntirishda, masalan, olmani teng ikkiga bo'lish, yordamida kasr hosil qilinadi. Shunga mos olmani teng bo'lmagan ikki bo'lakka bo'lib, u yarim olma emasligini, demak, kasrni hosil qilmaslikni tushuntirish kerak. Faqat teng bo'lakka bo'lgandagina kasr son yoki butunning ulushi hosil bo'lishini mustahkam singdirish lozim.

Sonning ulushini topishga doir masalalarni yechishda kasrning aniq mazmuni ochiladi va mustahkamlanadi. Bunday masalalarni yechishga sonning bir ulushini topishga doir masalalarni yechish malakasi asos bo'ladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR :

1. Qosimova, m. (2020). Taking into account the individual characteristics of students in teaching mathematics: Taking into account the individual characteristics of students in teaching mathematics. Центр научных публикаций (buxdu. Uz)
2. Tadjiyeva Z.G' va boshqalar. Boshlang'ich sinflarda matematikadan dars samaradorligini oshirishda tarixiy materiallardan foydalanish. Toshkent 2020
3. M.N. Muminova, M.A. Maksumova «Kasbiy etika va etiket», uslubiy qo'llanma, T.,2006.
4. www.jmbm.uz
5. www.ziyonet.uz